

Havlová, Eva

[Köhler, Gerhard. Neuhochdeutsch-indogermanisches Wörterbuch]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná.
1985, vol. 34, iss. A33, pp. 162-163

ISSN 0068-2705

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101343>

Access Date: 04. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

т. е., по мнению авторов, „слов, возникших на памяти применяющего их поколения“, составляют производные слова. Больше всего их обнаруживается в области терминологии, научной, общественно-политической, профессиональной лексики и в области экспрессивной лексики. Вышесказанному соответствует и структура неологизмов: около 90 % новообразований относится к именным образованиям, глаголам и глагольным словосочетаниям всего около 140, преимущественно разговорного характера (*кислородиться, лачить*), или глаголам с новым, дополнительным значением (*кормить, сделать лицо*). Склонность к именным конструкциям свойственна научному стилю. В связи с этим можно назвать несколько интересных примеров субстантивации: *циррозный* (больной циррозом печени), *грипповый, туберкулезный*. К научному стилю относятся и неологизмы сложных существительных со следующими первыми компонентами:

ПОЛУ- полупаровой, получулки (всего 34 примера);
МИНИ- мини-боеголовка, мини-спектакль (30 примеров);
СВЕРХ- сверхзакрытый, сверходаренный (29 примеров);
МИКРО- микросовет, микроядерный (28 примеров);
САМО- самопредатель, самоспасительный (20 примеров);
МНОГО- многорассовый, многосоставность (15 примеров).

Частотность проявляют и сложные существительные с первыми компонентами-основами несклоняемых существительных:

КИНО- кинокамера, кинология (киноведение) (всего 36);
РАДИО- радиоаудитория, радиолун (21 пример).

Среди сложений значительное место занимают образования, характерные главным образом для научно-технической терминологии, с первым компонентом — усеченной основой интернационального характера:

АВТО- автораабрасыватель, автосамосвальный (всего 34);
ТЕЛЕ- телекинематографист, телесеть (31 пример);
БИО- биоастрономия, биоповреждение (15 примеров);
ФОТО- фотоблид, фотофизика (12 примеров);
АВИА- авиаракета, авиакимплощадка (11 примеров).

Надо остановиться и на фразеологических кальках из области общественно-политической терминологии. Рассматриваются, не совсем новые, кальки из английского языка: *политика большой дубинки* (a big stick policy), *политика сильного класку*, *равновесие страха* (balance of fear), *говновáha pebezpečí*, приводится и калька более новая: *челночные переговоры* (Shuttle Diplomacy), *kuvadlová diplomacie* (раньше — *челночная дипломатия*). Эта калька интересна тем, что начинает активно функционировать в общественно-политической терминологии русского языка, и даже служит образцом для композиций с использованием не только модели, но и компонента образца (*челночные визиты, челночная тактика, челночный корабль*).

Рецензируемая публикация оправдывает свою актуальность и необходимость фиксировать и лексикографически описывать неологизмы русского языка. Словарные материалы, бесспорно, оказываются необыкновенно ценными для читателей современной советской прессы и периодики, для лексикографических коллективов, журналистов, преподавателей, переводчиков и всех, интересующихся изучением русского языка. Хотелось бы иметь пособие такого лексикографического плана и в чешском языке.

И. Вацек

Gerhard Köbler, *Neuhochdeutsch-indogermanisches Wörterbuch*. Giessen-Lahn 1980, 192 str.

Autor, z jehož pera vyšly mimo historickopravní monografie i indexy ke starým právním památkám (*Wörterverzeichnis zu den Leges Langobardorum* v r. 1977, ... *Burgundiorum* 1978, ... *Francorum* 1979, ... *Alamannorum und Baiwariorum* 1979, aj.), rozšířil svou produkci indexů i na pole jazykovědné. Recenzovaný slovník vyšel jako 13. svazek řady *Arbeiten zur Rechts- und Sprachwissenschaft*, jako 15. svazek téže řady připravil autor *Neuhochdeutsch-germanisches Wörterbuch* a jako 16. svazek *Neuhochdeutsch-gotisches Wörterbuch*.

Tato práce si klade za cíl vyhotovit podrobný onomaziologický a sémantický index k Pokorného slovníku (J. Pokorny, *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*, Bern 1959—69). Na rozdíl od Waldeho—Pokorného (*Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen*, Berlin—Leipzig 1930—32), kde onomaz. index je (III, 225—252), omezil se totiž Pokorny v indexovém svazku jen na soupisy slov podle jazyků. Köblerova práce se dělí na dvě části. Německo-indoevropský index (s. 1—89) je část onomaziologická: proti německým pojmům stojí ide. ekvivalenty různé slovtvorné úrovně: celá slova, kmeny, kořeny základní (trojlháskové) i rozšířené. Druhá část, ide.-německá (s. 91—191), je sémantická: za stejně pestrými ide. tvary je uveden německy soupis jejich významů; i u polysémantických slov jen jednoslovně, bez synonyma, které by upřesnilo, o který význam toho německého slova jde.

Protože index nedělali odborníci, museli postupovat zcela mechanicky: tvary i významy jsou doslova opisované a mechanicky abecedně v zjednodušeném přepisu utříděné. To znamená, že různé ablautové formy jednoho kořene, u Pokorného uvedené pod jedním záhlavím, jsou traktovány odděleně, stejně, jako když jde o různé kořeny. Např. ide. *deH₃, ,dát' (u Pokorného *dō-/dā), s dalším u-ovým rozšířením, se uvádí mezi dalšími synonymy u Köblera 27 takto: „geben: ai-, de-, deu-, do-, dou-, men(e)gh-, mngh-, mon(e)gh-, re(i)-“. Tím se dostáváme k největší závadě knihy a tou je příliš zjednodušený prepis. Práce není tištěná, takže jisté zjednodušení bylo nutné. Ovšem diferenční znaky by bylo třeba ponechat; např. jako (e) se u Köblera prepisuje jak Pokorného (, redukovany vokál), tak jeho (e) i (ə). Nevhodné je také prepisovat laryngály (u Pokorného psané většinou jako šva) jako e, bylo přece snadné psát H. Neoznačují se znaky sonornosti, palatály ani délka samohlásek, ačkoliv aspoň tečku, čárku a spojovník má každý psací stroj. Nebylo rovněž těžké odsadit * u labiovelár nad řádek. Tak dochází k tomu, že každý Köblerův ide. údaj dává čtenářům příležitost k luštění, o jaký tvar vlastně jde. — Někdy dochází i k chybám při opisování, např. -ver/ven-kmen od kořene *ed-, ,jíst' (*ed_uen-/y_r- ,jídlo', Pokorny 287) se prepisuje eduenu.

Pokorného slovník je už poněkud zastaralý. Kvalita indexu, pořizovaného z něho tak dlouho po jeho vydání, je tím pochybnější. Ale cíl sám — onomaziologický přehled ide. slov a kořenů — je velice užitečný. V tom je tedy hlavní přínos Köblerovy práce. Navíc ukazuje, jak už dozrála potřeba souhrnného zpracování ide. slovní zásoby podle současných metod.

Eva Havlová

Leszek Bednarczuk a kol.: *Języki indoeuropejskie*. Tom I. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1986. 513 stran.

Jakkoli je polská jazykovědná produkce pozoruhodná a bohatá (mnohem bohatší než naše), přece není polsky napsaný novější úvod do indoevropské srovnávací jazykovědy (existuje pouze překlad klasického úvodu Meilletova z r. 1958). Tato skutečnost překvapuje o to více, že se polská indoeuropeistika může honosit takovými osobnostmi, jako byli J. Kuryłowicz a T. Milewski. Dílo, o kterém tu chceme krátce referovat, není úvodem do indoevropské jazykovědy běžného typu, kde převažuje výklad o rekonstrukci společného východiska ide. jazyků. Tento výklad zabírá v knize *Języki indoeuropejskie*, zpracované kolektivem polských jazykovědců pod vrchní redakcí krakovského indoeuropeisty L. Bednarczuka, jen asi desetinu celkového objemu prvního dílu, kdežto zbytek tvoří výklady o jednotlivých indoevropských skupinách a podskupinách. Jak vyplývá z předmluvy, je toto dílo určeno jazykovědcům i studentům filologických oborů, ale také etnologům, literárním historikům, učitelům jazyků apod. Má v podstatě charakter příručky založené na nejnovějších výsledcích jazykovědného bádání, upouští však zpravidla od referování a hodnocení různých protichůdných teorií.

Uspořádání oddílů (a jejich autoři): Úvod (L. Bednarczuk; kapitoly: Podstata indoevropské jazykovědy. Indoevropský prajazyk. Indoevropské dialekty. Přehled indoevropských jazyků. Vývojové tendence indoevropských jazyků). Indické jazyky (T. Pobožniak). Iránské a dardské jazyky (pododdíly: jazyky staro- a středoiránské — J. Reczek, jazyky novoíránské — W. Skalmowski, jazyky dardské — idem), Tocharský jazyk (T. Pobožniak), Anatolské jazyky (I. R. Danko), Arménský jazyk (A. Pisowicz), Recký jazyk (staroféčtina —